

Мельничук Тетяна Володимирівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ЇЇ ВПЛИВ НА КРИМІНОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах все більш тенденційним стає активне використання носіями кримінальної активності новітніх досягнень прогресивного розвитку науки і техніки для реалізації злочинних схем. Взаємозв'язок злочинності та розвитку – одна з ключових тем тринадцятого Конгресу ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, який відбувся у квітні 2015 року у м. Доха (Катар) [1]. Від самого початку в публічному праві з'явився термін «право на розвиток». Декларація про право на розвиток, прийнята Резолюцією 41/128 Генеральної Асамблеї від 4 грудня 1986 року, в ст.1 визначила, що право на розвиток є невід'ємним правом людини, в силу якого кожна людина і всі народи мають право брати участь у такому економічному, соціальному, культурному і політичному розвитку, при якому можуть бути повністю здійснені всі права людини та основні свободи, а також сприяти йому і користуватися його благами.

Своєрідною «розплатою» за прогресивний розвиток є розвиток економічної злочинності. Спостерігається ситуація, коли за наявності сталої кримінальної мотивації розширюються можливості для зловживань та підвищується вірогідність віктимізації.

На відміну від корисливої злочинності загально-кримінального профілю, яка належить до традиційних форм примітивного перерозподілу майна та визначається як ядерний вид злочинності, економічній злочинності властива мінливість.

У зв'язку з цим спостерігається залежність форми економічної злочинності від економічної та суспільної формації держави. «Саме соціально-економічна природа економічної злочинності обумовлює її генетично-каузальну залежність від розвитку економічної системи» [2, с. 72].

Закономірним наслідком розвитку високих технологій стало їх використання у злочинних схемах. Зокрема, перехід від face-to-face до віртуального шахрайства забезпечує дистанційність контакту «злочинець-жертва» і пов'язаний, як правило, з електронною комерцією і обманом на споживчому ринку, шахрайськими схемами торгівлі товарами і послугами через інтернет-магазини. Спостерігається також пошквалювання фінансових пірамід, які маскуються під трейдингові платформи з гарною репутацією (наприклад, Forex), інтернет-казино або пропонують нібито високоприбуткові інвестиційні інтернет-проекти [3, с. 82].

Таким чином концепція та стан кримінологічної безпеки економіки на пряму залежать від домінуючої моделі економічних відносин та контекстного розуміння економічної злочинності. Останнє у свою чергу надає конвенційності змісту економічної злочинності в окремо взятих економіко-правових, інформаційно-культурологічних умовах.

Доцільність врахування конвенційності змісту економічної злочинності підсилена ренесансом радикальної (критичної) кримінології в сучасних дослідженнях. Представники критичного напрямку вважають, що принципові положення їх теорій неможливо зрозуміти без оцінки соціального, політичного, економічного, культурного контекстів, в яких відбувався розвиток ідей. Тому відзначимо, що виникнення цієї течії в 60-і рр. ХХ століття і подальший розвиток були обумовлені кризовим станом кримінальної політики в країнах Західної Європи та Північної Америки, нездатністю держави і суспільства протиставити дієві заходи контролю стрімко зростаючому рівню злочинності, посиленням недовіри до влади, істотним зростанням числа ув'язнених. Крім

того, критичний напрям виник і як свого роду відповідь-реакція на кризу (методологічну та ідеологічну) зарубіжної кримінологічної науки, яка, використовуючи доведені до досконалості емпіричні методи досліджень, так і не змогла пояснити феномен злочинності і запропонувати дієві способи реагування [4].

Існування критичного напрямку в кримінології сприяє розвитку цієї науки, яка, на думку Д. Гарланда і Р. Спаркса (Garaland and Sparks), повинна бути зацікавлена як у вивченні соціальних, політичних, економічних, культурних проблем, пов'язаних зі злочинністю, розширюючи межі дисципліни, так і в проведенні емпіричних досліджень, результати яких можуть бути реалізовані на практиці [5, р. 4].

За словами В. Айнштадтера і С. Генрі (Einstadter and Henry), «замість погляду на деяких людей як на «погані яблука», що заподіюють іншим яблукам шкоду, критичні кримінологи бачать в суспільстві «поганий кошик», в якому все більше яблук буде псуватися ... Рішення – тільки в новому кошику» [6].

На відміну від первинних ідей радикальної кримінології, які з'явилися як реакція на перехід від індустріального до постіндустріального стану та заснованих на критиці попередніх теорій, сучасні представники критичної кримінології намагаються «бачити» та робити нові ідеї прикладними. Критична кримінологія надає методологічну основу для розгляду того, як поняття злочину конструюється в суспільстві, і як змінюється поведінка людей залежно від різних значень, які надаються цьому феномену.

Відтак економічну злочинність ми визначаємо як деструктивну соціально-економічну активність у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів та послуг, що посягає на економічну безпеку та виявляється у системі заборонених кримінальним законом трансакцій, а також супутніх перед- та посткримінальних діянь, психологічно детермінованих спільним мотивом та спрямованих на незаконний перерозподіл фінансово-економічних активів.

Рухливість криміналізації/декриміналізації проявів економічної девіантності та зміни оцінок ступеня суспільно-небезпечних наслідків неминуче змушують аналізувати економічну злочинність у контексті споріднених видів економічних відхилених практик (девіація, делікт, кримінальний проступок, злочин). Похідними змінними в такому разі будуть характер санкцій (соціальна відповідальність, адміністративна (фінансова) відповідальність, кримінальна відповідальність) та механізм відновлення прав жертви, поєднаний із компенсацією шкоди.

Таким чином, інтенсифікація економічної злочинності та, відповідно, стан кримінологічної безпеки економіки, пов'язані із розвитком. Розвиток системи господарювання, збільшення фінансових та капіталопотоків активізують злочинні практики. Мова йде про збільшення потужностей незаконного виробництва, збільшення ціни економічної злочинності та інші кількісні індикатори, а також обов'язково якісні зміни – перехід до пов'язаних з високими технологіями видів злочинів та способів їх вчинення, підвищення рівня організованості учасників злочинних схем до корпоративного типу.

Список використаної літератури:

1. Официальная страница Конгресса ООН [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/events/crimecongress2015/index.shtml>.
2. Бойко А.М. Особливості детермінації економічної злочинності в умовах переходу до ринкової економіки / А.М. Бойко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – №1. – С. 68-74.
3. Див. Мельничук Т.В. Hi-tech мошенничество: проблемы криминологического воздействия // Т.В. Мельничук // Russian Journal of Legal Studies. – 2015. - Vol. (4). - Is. 2. - P. 81-87.
4. Гурина А.Л. Позитивистская традиция и критическое направление в криминологической мысли США И Великобритании: сравнение теоретических

подходов [Электронный ресурс] / Гуринская Анна Леонидовна // Известия
Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена.
– Выпуск № 134 / 2010 – Режим доступа:
<http://cyberleninka.ru/article/n/pozitivistskaya-traditsiya-i-kriticheskoe-napravlenie-v-kriminologicheskoy-mysli-ssha-i-velikobritanii-sravnenie-teoreticheskikh#ixzz3kySEmJd9>

5. Criminology and Social Theory/ Ed. by D. Garaland and R. Sparks. Oxford: Oxford University Press, 2000. – P. 4. Цит. за Гуринская А.Л. Вказ.праця.

6. Einstadter W., Henry S. Criminological Theory: An Analyses of Its Underlying Assumption. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers, 1995, - p. 227. Цит. за Гилинский Я. Некоторые тенденции мировой криминологии // Российский Ежегодник уголовного права. – №6. – СПб ГУ, 2013. – С. 8-31.